

**RIVOJLANISH PSIXOLOGIYASIDA KRIZIS DAVRLARI VA ULARNING
SHAXS SHAKLLANISHIDAGI PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI**

Rixsiboyev Shoxruxjon Ikrom o'g'li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti, Psixologiya yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada rivojlanish psixologiyasidagi krizis davrlari shaxs taraqqiyotining normativ burilish nuqtalari sifatida nazariy-qiyosiy yondashuv asosida tahlil qilinadi. L.S. Vygotskiyning yosh dinamikasi va ijtimoiy rivojlanish vaziyati haqidagi qarashlari, D.B. Elkoninning psixik rivojlanishni davrlashtirish modeli hamda E. Eriksonning psixosotsial rivojlanish konsepsiyasi o‘zaro qiyoslanadi. Bolalik va o‘smirlikdagi tug‘ilish, bir yosh, uch yosh, maktabga kirish va o‘smirlik krizislarining psixologik mexanizmlari, shuningdek ilk kattalik, o‘rta yosh va keksalikdagi rivojlanish o‘tishlari yoritiladi. Maqolada “krizis” tushunchasini patologik holat bilan aynanlashtirmaslik, uni rivojlanish vazifalari, ijtimoiy rollar, identiklik va shaxsning o‘zini boshqarish tizimidagi qayta qurilishlar bilan bog‘liq jarayon sifatida talqin qilish zarurligi asoslanadi. Nazariy tahlil natijasida yosh krizislarini tushuntiruvchi “ziddiyat - qayta qurilish - yangi psixologik shakllanish - moslashuv” modeli taklif etiladi. Natijalar psixologik maslahat, pedagogik kuzatuv va yoshga mos profilaktik yordamni tashkil etishda qo‘llanishi mumkin.

Kalit so‘zlar: rivojlanish psixologiyasi, yosh krizislari, L.S. Vygotskiy, D.B. Elkonin, Erik Erikson, psixosotsial rivojlanish, identiklik, yangi psixologik shakllanish, emerging adulthood, rivojlanish o‘tishlari.

Аннотация. В статье кризисные периоды в психологии развития рассматриваются как нормативные поворотные точки личностного развития. На основе теоретико-сравнительного анализа сопоставляются представления Л.С. Выготского о возрастной динамике и социальной ситуации развития, периодизация психического развития Д.Б. Эльконина и психосоциальная концепция Э. Эриксона. Анализируются психологические механизмы кризисов детства и подросткового возраста, а также переходные периоды ранней, средней и поздней взрослости. Обосновывается необходимость различать нормативный кризис развития и патологическое состояние. Предложена аналитическая модель «противоречие - перестройка - психологическое новообразование - адаптация», позволяющая систематизировать механизмы возрастных переходов. Практическая значимость результатов связана с их применением в психологическом консультировании, педагогическом сопровождении и профилактической работе.

Ключевые слова: психология развития, возрастные кризисы, Л.С. Выготский, Д.Б. Эльконин, Эрик Эриксон, психосоциальное развитие, идентичность, психологические новообразования.

Abstract. *This article examines developmental crises as normative turning points in personality development. A theoretical-comparative analysis is used to relate L.S. Vygotsky’s account of age dynamics and the social situation of development, D.B. Elkonin’s periodization of psychological development, and Erik Erikson’s psychosocial theory. The psychological mechanisms of transitions in infancy, early childhood, school entry, adolescence, emerging adulthood, midlife, and later adulthood are systematized. The paper argues that a normative developmental crisis should not be equated with psychopathology; rather, it reflects tensions among developmental needs, social roles, identity, and self-regulation that may lead to qualitative reorganization. An analytical model-“contradiction - reorganization - psychological neoformation - adaptation”-is proposed to integrate the reviewed perspectives. The findings may be used in psychological counseling, educational support, and age-sensitive preventive practice.*

Keywords: *developmental psychology, developmental crises, L.S. Vygotsky, D.B. Elkonin, Erik Erikson, psychosocial development, identity, psychological neoformations, emerging adulthood.*

KIRISH. Inson rivojlanishi uzluksiz jarayon bo‘lsa-da, uning sur‘ati va psixologik mazmuni barcha yosh bosqichlarida bir xil emas. Rivojlanish psixologiyasida ayrim davrlar nisbatan barqaror kechsa, ayrim o‘tish bosqichlarida shaxsning avvalgi munosabatlari, ehtiyojlari, ijtimoiy roli va o‘zini anglash tizimi qayta tashkil topadi. Klassik madaniy-tarixiy yondashuv bunday o‘tishlarni yosh dinamikasining muhim qismi sifatida talqin qiladi [1]. Erikson esa shaxs rivojlanishini butun hayot davomida davom etuvchi psixosotsial vazifalar va qarama-qarshiliklar tizimi orqali izohlaydi [3].

Mavzuning dolzarbligi “krizis” tushunchasining kundalik nutqda ko‘pincha faqat salbiy yoki klinik holat sifatida qabul qilinishi bilan ham belgilanadi. Normativ rivojlanish krizisi kasallik tashxisi emas. U shaxs va muhit o‘rtasidagi avvalgi muvozanatning o‘zgarishi, yangi talablar paydo bo‘lishi va yangi psixologik tuzilmalarning shakllanishi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Shu bilan birga, har qanday yosh o‘tishi ham barcha odamlarda bir xil kuchdagi “krizis” tarzida namoyon bo‘lmaydi; individual tajriba, oila, ta’lim, madaniyat, iqtisodiy sharoit va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash rivojlanish yo‘liga ta’sir qiladi [6; 9].

Maqolaning maqsadi - rivojlanish psixologiyasida yosh krizislari haqidagi klassik va zamonaviy qarashlarni tizimlashtirish, ularning psixologik mexanizmlarini qiyosiy tahlil qilish hamda psixologik-pedagogik amaliyot uchun umumlashtiruvchi model ishlab chiqishdir.

ADABIYOTLAR SHARHI VA MUAMMONING O‘RGANILGANLIK DARAJASI. L.S. Vygotskiy bolalik rivojlanishini barqaror va kritik davrlarning murakkab dinamikasi sifatida ko‘rib, yosh bosqichining mazmunini bolaning ijtimoiy rivojlanish vaziyati va yangi psixologik shakllanishlari bilan bog‘lagan [1]. Uning yondashuvida krizis eski munosabatlar tizimining yemirilishi bilangina emas, yangi ehtiyojlar va yangi

imkoniyatlarning yuzaga kelishi bilan ham tavsiflanadi. Uch yosh atrofida mustaqillikning kuchayishi, maktabga kirish davridagi ichki pozitsiyaning oʻzgarishi va oʻsmirlikdagi kattalik hissi ana shunday sifat oʻzgarishlari bilan bogʻlanadi.

D.B. Elkonin psixik rivojlanishni davrlashtirishda bolaning yetakchi faoliyati, ijtimoiy munosabatlari va motivatsion-ehtiyoj hamda operatsion-texnik sohalarining navbatma-navbat rivojlanishiga urgʻu beradi [2]. Bu yondashuv krizisni alohida simptomlar roʻyxati emas, bir faoliyat tizimidan boshqasiga oʻtish bilan bogʻliq rivojlanish qayta qurilishi sifatida tushunishga yordam beradi.

E. Eriksonning epigenetik modeli rivojlanishni goʻdaklikdan keksalikkacha davom etuvchi sakkizta psixosotsial qarama-qarshilik orqali tushuntiradi [3]. Ishonch va ishonchsizlik, avtonomiya va uyat-shubha, tashabbus va aybdorlik, mehnatsevarlik va pastlik hissi, identiklik va rol chalkashligi, yaqinlik va yakkalanish, generativlik va turgʻunlik, yaxlitlik va umidsizlik kabi qarama-qarshiliklar shaxsning ijtimoiy tajribasi bilan bogʻliq rivojlanish vazifalarini ifodalaydi.

Zamonaviy adabiyotda kech oʻsmirlik va yigirma yoshlardagi oʻtishlar “emerging adulthood” tushunchasi orqali ham tahlil qilinadi. J.J. Arnett ushbu davrni identiklik izlanishi, rollardagi beqarorlik, imkoniyatlarni sinash va oʻzini “oraliq” holatda his qilish bilan tavsiflaydi [7]. Keyingi sharhlarda bu davrning madaniy va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga kuchli bogʻliqligi taʼkidlanadi [8; 9]. “Quarter-life crisis” atamasi ommaviy diskursda keng tarqalgan boʻlsa-da, uni qatʼiy universal yosh bosqichi sifatida emas, ayrim yosh kattalarda taʼlim, kasb, munosabat va kelajak boʻyicha noaniqlik bilan bogʻliq qiyinchiliklar majmui sifatida ehtiyotkorlik bilan qoʻllash maqsadga muvofiq [10].

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega. Unda tarixiy-qiyosiy tahlil, konseptual tahlil, sifatli kontent-tahlil va nazariy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tahlil birligi sifatida yosh oʻtishining toʻrtta komponenti ajratildi:

- 1) rivojlanish ziddiyati;
- 2) xulq va munosabatlardagi qayta qurilish;
- 3) yangi psixologik shakllanish;
- 4) yangi ijtimoiy vaziyatga moslashuv.

Klassik manbalar zamonaviy lifespan va emerging adulthood tadqiqotlari bilan qiyoslandi.

Tadqiqotning muhim metodologik cheklovi shundaki, Vygotskiy, Elkonin va Erikson nazariyalari turli ilmiy anʼnalarda yaratilgan va “krizis” tushunchasiga aynan bir xil maʼno bermaydi. Shuningdek, klassik nazariyalardagi yosh chegaralarini biologik jihatdan qatʼiy va barcha madaniyatlar uchun universal deb talqin qilish toʻgʻri emas. Shu sababli maqolada yosh raqamlari yoʻnaltiruvchi davrlar sifatida koʻriladi, individual va madaniy variativlik esa alohida hisobga olinadi.

1-jadval

Yosh oʻtishlarining psixologik mexanizmlari

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Sentyabr, 2026-yil

Davr	Asosiy rivojlanish ziddiyati	Ehtimoliy yangi shakllanish	Qo‘llab-quvvatlash yo‘nalishi
Tug‘ilish va go‘daklik	Biologik mustaqil hayotga o‘tish; parvarishga yuqori bog‘liqlik	Bazaviy xavfsizlik va ishonchning shakllanishi	Barqaror parvarish, sezgir munosabat
1-3 yosh	Harakat, nutq va avtonomiyaning tez kengayishi	“Men o‘zim” pozitsiyasi, iroda, o‘zini boshqarish boshlanishi	Tanlov berish, xavfsiz mustaqillik
3-7 yosh	Tashabbus va ijtimoiy qoidalar o‘rtasidagi ziddiyat	Ichki pozitsiya, maqsadga yo‘naltirilganlik, ijtimoiy “Men”	Izchil chegaralar, qo‘llab-quvvatlovchi muloqot
O‘smirlik	Jismoniy yetilish, tengdoshlar mavqei, identiklik izlanishi	Kattalik hissi, refleksiya, identiklikning rivojlanishi	Hurmatli dialog, mas’uliyatli avtonomiya
Ilk kattalik	Ta’lim, kasb, mustaqil hayot va munosabatlar bo‘yicha tanlovlar	Kasbiy va shaxsiy identiklikni aniqlashtirish	Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, real rejalashtirish
O‘rta va kech kattalik	Rollar, sog‘liq, mehnat va hayot mazmunidagi o‘zgarishlar	Generativlik, hayotiy yaxlitlik, yangi moslashuv strategiyalari	Faollik, ijtimoiy aloqalar, ma’no va resurslarni qayta tashkil etish

Vygotskiy yondashuvida yosh krizisining markazida bolaning avvalgi ijtimoiy rivojlanish vaziyati bilan yangi ehtiyoj va imkoniyatlari o‘rtasidagi nomuvofiqlik turadi [1]. Masalan, uch yoshga yaqin bolada nutq, harakat va mustaqil harakat qilish imkoniyatlari tez kengayadi. Kattalarning eski nazorat usuli o‘zgarmasa, bola avtonomiyaga bo‘lgan ehtiyojini qarshilik orqali ifodalashi mumkin. Negativizm, qaysarlik, o‘zboshimchalik, protest, qadrsizlantirish, despotik talablar kabi belgilar shu qayta qurilishning tashqi ko‘rinishlari bo‘lishi mumkin. Ularni “yomon xulq” debgina baholash rivojlanish mazmunini yashiradi.

Elkonin modeli bu jarayonni faoliyat va munosabatlar tizimining almashinuvi bilan bog‘lash imkonini beradi [2]. Maktabga kirish davrida bolaning kundalik hayoti yangi ijtimoiy talablar, qoidalar va baholash mezonlari bilan to‘qnashadi. Natijada ichki pozitsiya, o‘z xatti-harakatini qoidaga mos rejalashtirish va o‘quv vazifasiga yo‘nalish kabi sifatlar

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Sentyabr, 2026-yil

rivojlanadi. O‘smirlikda esa tengdoshlar bilan muloqot, o‘zini baholash, kattalar dunyosidagi mavqeni anglash va identiklik izlanishi kuchayadi.

Shunday qilib, bolalik krizislarining mexanizmini “salbiy simptom → muammo” ko‘rinishida emas, “yangi ehtiyoj → eski munosabat bilan ziddiyat → xulqdagi qayta qurilish → yangi psixologik sifat” ketma-ketligida ko‘rish ilmiy jihatdan mazmunliroqdir.

2-jadval

Erikson modelida psixosotsial rivojlanish vazifalari

Bosqich	Asosiy qarama-qarshilik	Ijobiy psixosotsial sifat
Go‘daklik	Ishonch ↔ ishonchsizlik	Umid
Ilk bolalik	Avtonomiya ↔ uyat va shubha	Iroda
Maktabgacha yosh	Tashabbus ↔ aybdorlik	Maqsad
Maktab yoshi	Mehnatsevarlik ↔ pastlik hissi	Kompetentlik
O‘smirlik	Identiklik ↔ rol chalkashligi	Sadoqat
Ilk kattalik	Yaqinlik ↔ yakkalanish	Sevgi
O‘rta kattalik	Generativlik ↔ turg‘unlik	G‘amxo‘rlik
Keksalik	Yaxlitlik ↔ umidsizlik	Donishmandlik

Erikson nazariyasining kuchli tomoni shundaki, u rivojlanishni bolalik bilan cheklamaydi va shaxsning butun hayoti davomida yangi ijtimoiy vazifalar bilan yuzlashishini ko‘rsatadi [3]. Biroq “ijobiy” va “salbiy” qutblarni mutlaq qarama-qarshi natijalar sifatida tushunish soddalashtirishga olib keladi. Masalan, identiklikning shakllanishi bir martalik yakun emas; kasbiy, oilaviy va ijtimoiy rollar o‘zgargan sari u qayta ko‘rib chiqilishi mumkin.

Erikson modeli Vygotskiy-Elkonin yondashuvidan farqli ravishda ijtimoiy vaziyat va yetakchi faoliyatning aniq mexanizmlarini kamroq tavsiflaydi, ammo shaxsning ichki psixosotsial vazifalari va hayot davomiyligi perspektivasini kuchli yoritadi. Shu sababli ushbu nazariyalarni bir-biriga aynanlashtirish emas, balki komplementar tushuntirish modellari sifatida qiyoslash maqsadga muvofiq.

Dastlabki matnda 20-25 yosh, 30 yosh, 40-45 yosh va pensiyaga chiqish davrlari alohida krizislar sifatida ko‘rsatilgan. Zamonaviy rivojlanish psixologiyasi nuqtayi nazaridan bunday yosh chegaralarini qat’iy universal norma sifatida berish ehtiyotkorlikni talab qiladi. Kattalikdagi o‘tishlar ko‘proq hayotiy voqealar - ta’limni tugatish, mehnat

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Sentyabr, 2026-yil

bozoriga kirish, mustaqil yashash, oilaviy rollar, kasbiy qayta yo‘nalish, sog‘liqdagi o‘zgarishlar va pensiyaga chiqish - bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi [6; 9].

Arnettning emerging adulthood konsepsiyasi kech o‘smirlikdan yigirma yoshlargacha bo‘lgan davrda identiklikni izlash va turli hayotiy imkoniyatlarni sinashning kuchayishini tushuntiradi [7]. Bu model ayniqsa uzoq ta‘lim olish va mustaqil kattalar rollariga nisbatan kechroq o‘tish imkonini beradigan jamiyatlarda ko‘proq namoyon bo‘lishi mumkin. Shuning uchun “quarter-life crisis” barcha 20-25 yoshli odamlarda muqarrar sodir bo‘ladigan hodisa emas. Tizimli sharhlar ayrim yosh kattalarda kelajak noaniqligi, ijtimoiy kutishlar, maqsadga sodiqlik, xavotir va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash kabi omillar ushbu tajriba bilan bog‘lanishini ko‘rsatadi [10; 11].

O‘rta yosh va keksalikdagi o‘zgarishlar ham xuddi shunday individualdir. Ularni faqat “inqiroz” sifatida tasvirlashdan ko‘ra, yo‘qotish va imkoniyat, rol almashinuvi va moslashuv, davomiylik va qayta tashkil topishning birgalikdagi jarayoni sifatida ko‘rish zamonaviy lifespan yondashuviga mos keladi [9].

3-jadval

Krizis va rivojlanish o‘tishlarini tushuntiruvchi yondashuvlarning qiyosi

Yondashuv	Markaziy tushuncha	Mexanizm	Natija
Vygotskiy	Ijtimoiy rivojlanish vaziyati va yosh dinamikasi	Eski munosabatlar va yangi ehtiyojlar o‘rtasidagi ziddiyat	Yangi psixologik shakllanish
Elkonin	Yetakchi faoliyat va davrlashtirish	Faoliyat va motivatsion tizimning almashinuvi	Yangi faoliyatga psixologik tayyorgarlik
Erikson	Psixosotsial qarama-qarshiliklar	Shaxs ehtiyoji va ijtimoiy talablarning o‘zaro ta’siri	Psixosotsial sifat va identiklikning rivoji
Zamonaviy lifespan yondashuvi	Hayotiy o‘tishlar va kontekst	Biologik, psixologik va ijtimoiy omillarning o‘zaro ta’siri	Moslashuv, rezilyentlik va rol qayta tashkiloti

Nazariy qiyoslash asosida birinchi natija shundan iboratki, rivojlanish krizisi patologiya emas, balki avvalgi rivojlanish tizimi yangi vazifalarni to‘liq qoplay olmay qolganida yuzaga keladigan qayta tashkil topish jarayoni sifatida tushuntirilishi mumkin. Shu bilan birga, normativ o‘tish davrida kuchli va uzoq davom etuvchi psixologik qiyinchiliklar paydo bo‘lsa, ularni “yoshga xos” deb e’tiborsiz qoldirish ham to‘g‘ri emas.

Ikkinchi natija - krizisning markazida faqat ichki biologik o‘zgarish emas, balki shaxs va uning ijtimoiy muhiti o‘rtasidagi munosabatlarning o‘zgarishi turadi. Bolaning mustaqillikka ehtiyoji, o‘smirning identiklik va kattalik maqomiga intilishi, yosh kattalarning kasbiy va shaxsiy tanlovlari yoki katta yoshdagi insonning rol almashinuvi ijtimoiy kontekstdan tashqarida tushuntirilmaydi.

Uchinchi natija - turli nazariyalarda “yangi sifat” g‘oyasi umumiy tutashuv nuqtasini tashkil etadi. Vygotskiydagi yangi psixologik shakllanish, Elkonindagi yangi faoliyat va motivatsiya tizimi, Eriksondagi psixosotsial sifatlar hamda zamonaviy lifespan yondashuvidagi moslashuv kompetensiyalari terminologik jihatdan aynan bir narsa emas. Biroq ularning barchasi rivojlanishni oddiy miqdoriy o‘shish emas, sifat jihatidan qayta tashkil topish deb ko‘rishga yordam beradi.

To‘rtinchi natija - yosh chegaralarini qat’iy diagnostik mezon sifatida qo‘llash ilmiy jihatdan zaifdir. Yosh davri muayyan vazifalarning ehtimoliy vaqtini ko‘rsatadi, lekin rivojlanish sur’ati va shakli madaniyat, ta’lim, oilaviy vaziyat, salomatlik va ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlarga bog‘liq. Shu sababli psixologik-pedagogik baholashda kalendar yosh bilan birga shaxsning real rivojlanish vaziyati ham hisobga olinishi kerak.

XULOSA. Yosh krizislarini psixologik-pedagogik amaliyotda qo‘llashda birinchi navbatda normativ rivojlanish vazifasi bilan klinik yoki uzoq davom etuvchi psixologik qiyinchilikni farqlash lozim. Pedagog va ota-onalar uchun “simptomni bostirish”dan ko‘ra uning ortidagi rivojlanish ehtiyojini aniqlash samaraliroq: uch yoshda xavfsiz mustaqillik, maktabga kirishda yangi rolga moslashuv, o‘smirlikda hurmatli dialog va mas’uliyatli avtonomiya shular jumlasidandir.

Psixologik maslahatda “krizis” atamasi qo‘rqituvchi yorliq sifatida emas, o‘zgarishni tushuntiruvchi ishchi tushuncha sifatida ishlatilishi kerak. Yosh kattalarda kasbiy tanlov, identiklik, ijtimoiy taqqoslash va kelajak noaniqligi bo‘yicha qiyinchiliklarni baholashda individual resurslar, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va real hayot sharoitlari birgalikda ko‘rib chiqiladi. Katta yoshdagi insonlarda esa rol almashinuvi, ijtimoiy aloqalar, ma’no, sog‘liq va faollikni saqlash imkoniyatlari muhim hisoblanadi.

Ta’lim jarayonida Vygotskiy, Elkonin va Erikson nazariyalarini alohida yodlatishdan ko‘ra, real vaziyatlar asosida qiyosiy tahlil qilish maqsadga muvofiq. Masalan, “uch yoshli bolaning qat’iy rad javobi”, “birinchi sinf o‘quvchisining maktabga moslashuvi”, “o‘smirning ota-ona bilan chegaralar bo‘yicha kelishmovchiligi” yoki “bitiruvchining kasbiy noaniqligi” kabi keyslar orqali rivojlanish ziddiyati, yangi shakllanish va qo‘llab-quvvatlash strategiyasi ajratiladi.

Rivojlanish psixologiyasidagi krizis davrlarini tahlil qilish shaxs taraqqiyotini barqarorlik va o‘zgarishning o‘zaro bog‘liq jarayoni sifatida tushunishga imkon beradi. Vygotskiy yosh krizislarining ijtimoiy rivojlanish vaziyati va yangi psixologik shakllanishlar bilan bog‘liqligini, Elkonin yetakchi faoliyat va davrlar almashuvini, Erikson esa butun hayot davom etuvchi psixosotsial vazifalarni yoritadi. Zamonaviy lifespan yondashuvi ushbu jarayonlarga individual, madaniy va ijtimoiy kontekstni qo‘shadi.

Maqolada taklif etilgan “ziddiyat - qayta qurilish - yangi psixologik shakllanish - moslashuv” modeli turli yosh bosqichlaridagi o‘tishlarni umumiy analitik mantiq asosida tushuntirishga xizmat qiladi. Bunda krizisning o‘zi rivojlanishning avtomatik kafolati emas: natija shaxsning resurslari, munosabatlar sifati, ta’limiy va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, shuningdek muhitning yangi ehtiyojlarga qanchalik mos javob bera olishiga bog‘liq.

Kelgusidagi tadqiqotlarda O‘zbekiston sharoitida maktabga moslashuv, o‘smirlik identikligi, talabalarning emerging adulthood davridagi kasbiy noaniqligi va katta yoshdagi rol o‘tishlarini empirik usullar bilan o‘rganish maqsadga muvofiq. Bunday tadqiqotlar klassik nazariyalarni mahalliy madaniy va ijtimoiy kontekst bilan bog‘lash hamda yoshga mos psixologik yordam modellarini takomillashtirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Виготский, Л. С. Собрание сочинений: В 6 т. Т. 4. Детская психология. - Москва: Педагогика, 1984.
2. Элконин, Д.Б. Избранные психологические труды. - Москва: Педагогика, 1989.
3. Erikson, E. H. *Childhood and Society*. - New York: W. W. Norton & Company, 1993.
4. Nishanova, Z. T., Alimova, G. K. Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya. - Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2014.
5. G‘oziyev, E. G‘. Ontogenez psixologiyasi. - Toshkent: Noshir, 2010.
6. Craig, G. J., Baucum, D. *Human Development*. 9th ed. - Prentice Hall, 2002.
7. Arnett, J. J. Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties // *American Psychologist*. - 2000. - Vol. 55, No. 5. - P. 469-480. DOI: 10.1037/0003-066X.55.5.469.
8. Arnett, J. J., Žukauskienė, R., Sugimura, K. The new life stage of emerging adulthood at ages 18-29 years: implications for mental health // *The Lancet Psychiatry*. - 2014. - Vol. 1, No. 7. - P. 569-576. DOI: 10.1016/S2215-0366(14)00080-7.
9. Lachman, M. E., Spiro, A., Charles, S. T., Neupert, S. D. (eds.). *APA Handbook of Adult Development and Aging*. - Washington, DC: American Psychological Association, 2026.
10. Hasyim, F. F., Setyowibowo, H., Purba, F. D. Factors Contributing to Quarter Life Crisis on Early Adulthood: A Systematic Literature Review // *Psychology Research and Behavior Management*. - 2024. - Vol. 17. - P. 1-12. DOI: 10.2147/PRBM.S438866.
11. Miyake, J. P., Barbosa, A. C., dos Santos, V. C., et al. Manifestations of Psychological Distress in Emerging Adults Experiencing Quarter-life Crisis: a Systematic Review // *European Psychiatry*. - 2026. - Vol. 69, Suppl. 1. DOI: 10.1192/j.eurpsy.2026.10460.